

ORGANIZIRANJE I REALIZIRANJE MEKTEPSKE POUKE U DIJASPORI – DŽEMAT I KROVNA ORGANIZACIJA

Aldin KUSUR

Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj

aldin.kusur@igbd.org

SAŽETAK: Ovaj rad predstavlja izlaganje glavnog imama Islamske zajednice Bošnjaka u Njemačkoj (IZBNJ) Aldin-ef. Kusura, sa savjetovanja za muftije i glavne imame u organizaciji Uprave za vjerske poslove Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, a odnosi se na organizaciju i realizaciju mektepske pouke u dijaspori na nivou džemata i krovne organizacije. Rad je utemeljen na imamsko-mualimskom iskustvu, kao i organizaciji i praćenju mektepske pouke na nivou krovne organizacije, na primjeru Islamske zajednice Bošnjaka u Njemačkoj. Radi boljeg razumijevanja okolnosti u kojima djeluju džemati u dijaspori, napravljen je kratak presjek nastanka džemata i krovne organizacije, a potom su iznesene određene poteškoće u radu, kao i izazovi s kojima se susreću džemati i krovna organizacija IZBNJ. Naposljetku su predloženi koraci za uspješniju organizaciju i realizaciju mektepske pouke u dijaspori.

Ključne riječi: Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj, IZBNJ, džemat, krovna organizacija, imam, mualim, mektepska pouka

Uvod

Ovaj tekst nastao je kao plod dugogodišnjeg imamsko-mualimskog iskustva u radu u džematu te radu oblasnog glavnog imama i glavnog imama Islamske zajednice Bošnjaka u Njemačkoj. U tekstu su korištene sociološke metode promatranja kao sudionika određenih radnji, u našem slučaju organiziranja i realiziranja mektepske pouke u džematu i krovnoj organizaciji Islamske zajednice Bošnjaka u Njemačkoj, ali i izvanjskog promatranja samog procesa unutar džemata i krovne organizacije. Rad je

pokušaj predstavljanja stanja u mektepskoj pouci, izazovima i mogućim rješenjima za uspješnu organizaciju i realizaciju mektepske pouke.

Nastanak i razvoj džemata Islamske zajednice Bošnjaka u Njemačkoj

Prvi džemat na prostoru SR Njemačke osnovan je i registriran 1978. godine u gradu Ahen. Potom su registrirani i drugi džemati u Frankfurtu, Kelnu, Esenu, Dizeldorfu, Kamp-Lintfortu, Štutgartu, Berlinu, Hamburgu,

Minhenu i drugim gradovima. Drugi val osnivanja džemata desio se u periodu Agresije na Bosnu i Hercegovinu. U ovom pogledu je važno napomenuti da su džemati nastajali zbog potrebe ljudi u gradovima u kojima su živjeli. U procesu nastajanja ne uočava se ciljani i sistemski pristup Islamske zajednice u organiziranju i osnivanju džemata, ovi procesi uveliko su zavisili od svjesnih i savjesnih pojedinaca koji su uživali ugled među našim ljudima, ali i imama koji su od samog početka bili uz prve džemate u SR Njemačkoj. Takav pristup je na neki način prisutan

i danas kada su u pitanju osnivanje i organiziranje džemata u IZBNJ. Dakle, ovaj proces počinje inicijativom ljudi koji žive na određenom prostoru, koji se potom javljaju imamima ili glavnim imamima, medžlisima ili krovnoj organizaciji tražeći podršku u osnivanju i organiziranju džemata i vjerskog života u gradovima u kojima žive. U početku su to bile skromne prostorije iz kojih su nastajali džemati s impozantnim džamijskim i popratnim prostorima koji danas imaju višemilionsku vrijednost. U posljednjih nekoliko godina osjeća se ponovno pojačano interesiranje i potreba za džematom onih koji su došli u SR Njemačku zajedno sa svojim porodicama, tako da se osnivaju novi džemati. Danas (juni 2025) Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj ima 83 priznata džemata, te više od deset džemata koji su u fazi priznavanja.

Krovna organizacija Islamske zajednice Bošnjaka u Njemačkoj

Krovna organizacija Islamske zajednice Bošnjaka u Njemačkoj osnovana je 1994. godine imenovanjem prvog glavnog imama Mustafa-ef. Klance. Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj je 2007. godine uspjela napraviti iskorak kada je Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini donio odluku o formiranju muftiluka i imenovao prvog muftiju za Njemačku Mustafa-ef. Klancu. Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj zadržala je ovaj status do 2018. godine, kada su napravljene reforme u organizaciji dijasporalnih zajednica i formirano Muftijstvo za Zapadnu Evropu. Iako je formalno-pravno IZBNJ izgubila status muftijstva, suštinski je organizaciona struktura ostala ista te je umjesto muftije imenovan glavni imam.

Uloga krovne organizacije IZBNJ u organiziranju mektepske pouke

Krovna organizacija IZBNJ se u osnovi bavi stvaranjem preduvjeta za dobro organiziranje i realiziranje

mektepske pouke na nivou medžlisa i džemata IZBNJ. U prošlosti je krovna organizacija IZBNJ formirala komisije koje su bile nadležne za pravljenje nastavnih planova i programa, na osnovu potreba džemata i polaznika mektepske pouke. Oni su periodično bili analizirani, potom mijenjani i prilagođavani novim okolnostima unutar krovne organizacije i džemata.

Pored planova i programa, štampani su dnevници i ostali materijali za mektepsku pouku, kao i *Pravilnik o mektepskoj pouci*. Također, publiciran je *Ilmihal* Mustafa-ef. Klance, a ilmihale su napisali i objavili i Ramiz-ef. Memiš, Duran-ef. Pintol, koji je objavio i *Radnu svesku za mekteb*, kao i *Sufaru*. Sama IZBNJ je 2018. godine publicirala *Ilmihal 1*, koji su pripremili imami Fahrudin-ef. Džinić, Ruvejd-ef. Jahić, Hamid-ef. Pintol i dr. Bilal-ef. Hodžić. Nedugo poslije toga je Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini napravila reformu mektepske pouke pa je bilo neophodno ponovno prilagođavanje nastavnog plana i programa. Pored navedenog, krovna organizacija je izdavala okvirne IZBNJ smjernice imamima za organizaciju mektepske pouke. U nadležnosti krovne organizacije je i organiziranje i sprovođenje takmičenja na nivou medžlisa i krovne organizacije.

Projekti krovne organizacije IZBNJ

Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj u saradnji s Islamskom zajednicom u Bosni i Hercegovini i Islamskom zajednicom Bošnjaka u Austriji prevela je *Ilmihal 1* te se nadamo da će proći sve potrebne procedure i biti dostupan imamima i mualimima u novoj 2025/26. mektepskoj godini. Također, donesena je odluka o prevođenju *Ilmihala 2*. Ovi udžbenici će biti dvojezični i omogućiti će bolje razumijevanje vjere i vjerskih propisa kod naših najmlađih. Plan i program mektepske pouke prilagođen je planovima i programima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, a obaveza implementacije istih

u džematima će stupiti na snagu od sljedeće mektepske godine.

U planu je izrada radnih materijala i svesaka, koji imaju za cilj poboljšati kvalitet mektepske pouke u našim džematima, kao i priprema operativnih planova za mualime, te njihovo daljnje usavršavanje kroz stručne seminare. U tom smislu se nalazimo pred izazovom kako mektepsku pouku učiniti zanimljivom za mlađu generaciju, koja je uveliko orijentirana na digitalne i audio-vizuelne sadržaje. Od izuzetne je važnosti da se na ovaj izazov, u što skorije vrijeme, adekvatno odgovori.

Realiziranje mektepske pouke u džematima

Mektepsku pouku izvode imami i mualimi u džematima, a s obzirom na to da u džematima u pogledu održavanja mektepske pouke imamo različite pristupe i prakse, okolnosti i mogućnosti i sisteme organiziranja, može se konstatirati da džemati i imami uživaju veliku autonomiju u organiziranju i realiziranju mektepske pouke. Osnova za mektepsku pouku je Plan i program za mektepsku pouku Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, a zavisno od kapaciteta, kako materijalnih tako i ljudskih, mektepska nastava se odvija uglavnom subotom i nedjeljom, ponegdje dodatno i radnim danima.

Izazovi u realiziranju mektepske pouke

Svaki džemat na početku mektepske godine stoji pred izazovom kako adekvatno organizirati i realizirati mektepsku pouku. Početak i kraj mektepske godine ne može biti isti na nivou cijele krovne organizacije iz prostog razloga što školski raspusti počinju i završavaju u različitim intervalima shodno pokrajinama u kojima žive. Raspusti počinju od juna do augusta, a završavaju od jula do septembra, što je jedan od razloga zašto mektepska godina mora počinjati i završavati u različitim terminima.

Sljedeći izazov jeste kako formirati grupe da bi roditelji bili u prilici

dovoditi svoju djecu u mekteb. Poseban je izazov za roditelje djece koji su mjestom stanovanja udaljeni i nekoliko desetina kilometara od džamije i džemata, a taj izazov postaje još veći ukoliko imaju više djece različitog uzrasta i koja su raspoređena u različite grupe. Imajući spomenuti izazov u vidu, džemati sa svojim imamima u potrazi za rješenjima najčešće se odlučuju angažirati kvalificirane i nekvalificirane mualime koji će im pomagati u mektepskoj pouci ako za to imaju materijalne i ljudske resurse. Ukoliko te resurse nemaju, vrlo često se imami sami bore kako znaju i umiju s mnoštvom mekteblija, različitih grupa i uzrasta, nauštrb kvaliteta i efikasnosti mektepske pouke. Znalo se dešavati da jedan imam nedjeljom u jednoj grupi ima između sedamdeset i stotinu polaznika mekteba, a da subotom jedva dođe dvadeset. Rad u ovakvim uvjetima je veoma težak, a ti imami zaslužuju posebno priznanje. Džemati koji, pak, imaju mogućnosti i resurse, taj izazov lakše prevaziđu angažiranjem pomoćnih mualima. Također, dodatni izazov predstavlja nepostojanje adekvatnih prostorija za mektepsku pouku. Još uvijek imamo i velikih džemata u kojima se djeca uče na koljenima u džamiji/mesdžidu, što je otežavajući faktor za uspješnu realizaciju mektepske pouke. Pozitivno je što je većina džemata shvatila važnost postojanja odgovarajućih prostora za uspješan rad te su uložili dodatni napor i materijalna sredstva za izgradnju i kupovinu adekvatnih prostora za razvoj džemata.

Djeca koja su rođena i odrastaju u dijaspori vrlo često se bore i s jezičkim deficitom, tj. nisu u stanju pratiti nastavu u potpunosti na maternjem jeziku, a s druge strane i sami mualimi nisu u stanju u potpunosti objasniti materiju na njemačkom jeziku. Ovo otvara i proširuje jaz između mualima i učenika, pored toga čini da djeca dovoljno ne razumiju svoju vjeru. Ovaj izazov se mora rješavati tako što će mualimi uložiti dodatni napor da nauče njemački jezik, a roditelji i džemati organizirati časove

bosanskog jezika za djecu kako bi bili u stanju razumjeti svoju vjeru, samim tim čuvati i svoj nacionalni i kulturni identitet.

Roditelji najčešće djecu u mekteb dovode samo jedan dan u sedmici, stoga su pojedini džemati mektepsku pouku organizirali samo jedan dan, tj. nedjeljom u jednakom terminu za sve grupe. Ovo dodatno otežava realiziranje zadatih ciljeva kroz planove i programe. U ovom smislu se može dodati i često odsustvo zbog raznih sportskih i drugih aktivnosti koje imaju djeca u danima vikenda, a sve nauštrb mekteba.

Spomenuti izazovi jednako ostavljaju trag na imame, mualime, džematske odbore, roditelje i djecu. Međutim, imami se moraju prilagođavati okolnostima u samoj organizaciji i u realizaciji mektepske pouke, pri čemu im se, nažalost, ne pruža velika podrška.

Manji broj džemata ima i dodatne punktove u gradovima udaljenim i do sto kilometara, što svakako otežava imamu njegovo djelovanje i poučavanje. Mektepsku pouku izvodi u džamijama drugih muslimanskih organizacija, državnim ili crkvenim prostorijama.

Potrebe za uspješno realiziranje mektepske pouke

Već smo rekli da džemati i imami imaju veliku slobodu i autonomiju u organiziranju i realiziranju mektepske pouke. Ova sloboda može biti prednost ukoliko se u džematskom odboru nalaze savjesni članovi džemata koji žele pomoći imamu u uspješnom realiziranju mektepske pouke, ali i nedostatak ukoliko džematski odbor ili imam i mualimi nisu savjesni u svom radu. Stoga smatram da je od izuzetne važnosti povremena, najavljena i nenajavljena, kontrola mektepske pouke u džematima, koju bi trebali sprovoditi oblasni glavni imami i glavni imam. Cilj ovih posjeta mekteba nije sama kontrola, već želja da se pomogne džematima i imamima u uspješnoj realizaciji mektepske pouke, kao i održavanje kvalitativnih standarda u izvođenju mektepske pouke.

Prethodno spomenute posjete mektebima nosilaca odgovornih dužnosti bi mogle doprinijeti boljoj pripremi za stručna usavršavanja imama i mualima kroz seminare i radionice, ali i pripremi printanih i elektronskih radnih materijala i prezentacija, koje će olakšati imamima i mualimima njihov rad. U tom smislu bismo trebali pratiti tokove korištenja savremenih digitalnih pomagala u nastavi i ta znanja prenositi na imame i mualime.

Sve spomenuto, ne bude li popraćeno postojanjem adekvatnih modernog opremljenih učionica za mektepsku pouku, neće dovesti do značajnijeg napretka u mektepskoj nastavi. Da bismo svi zajedno bili uspješniji, neophodno je jačanje saradnje na svim nivoima, posebno na nivou krovne organizacije IZBNJ, jer mekteb je najvažniji dio našeg misijskog djelovanja.

Zaključak

Džemati u svom nastajanju i etabliiranju su prošli nekoliko faza razvoja koje su najčešće počinjale organiziranjem samih džemata nakon inicijative malog broja vjernika u određenom mjestu. Oni su djelovali autonomno, a napredak je zavisio od entuzijazma samih džematlija i imama džemata. Organiziranjem krovnih organizacija i sama organizacija vjerskog života, posebno u pogledu mektepske pouke, podiže se na jedan veći nivo, od zajedničkih nastavnih planova i programa, do organiziranja završnih ispita i takmičenja na regionalnom i saveznom nivou. Pojedini imami pristupaju izradi ilmhala za potrebe učenika u novim okolnostima, a i krovna organizacija uviđa potrebu i priprema udžbenik za potrebe džemata kako bi se izbjeglo šarenilo i ostvarila pretpostavka za očuvanje standarda i kvaliteta rada u mektebima. S novim nastavnim planom i programom mektepske pouke Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini krenulo se s usklađivanjem na nivou krovne organizacije IZBNJ, kao i s prevodenjem i izradom dvojezičnih ilmhala. Trenutno je preveden *Ilmihal 1* i poslat na pregled Upravi za vjerske poslove.

Kako bi mektepska pouka bila još uspješnija, potrebno je aktivnije učesće krovnih organizacija u planiranju, pripremanju i organiziranju mektepske pouke kroz izradu dvojezičnih ilmihala, radnih svesaka,

audio-vizuelnih materijala i sl., kao i pomoć pri opremanju i prilagođavanju mektepskih učionica savremenim standardima u oblasti obrazovanja, s jedne strane, te rada na usavršavanju vještina i stjecanju novih potrebnih

kompetencija kod mualima, s druge strane. I djeci koja pohađaju mektepsku pouku i mualimima treba se posvetiti posebna pažnja jer su mектеbi mjerilo našeg uspjeha i najbolji pokazatelj našeg (ne)rada.

الم وجز

تنظيم وتنفيذ دروس الكتاتيب في المهجر - جماعة المسجد والهيئة العليا

ألدن كوسور

يمثل هذا البحث عرضاً قدمه الشيخ ألدن كوسور، كبير أئمة المشيخة الإسلامية للبوشناق في ألمانيا (IZBNJ)، ضمن ندوة للمفتين وكبار الأئمة نظمها إدارة الشؤون الدينية التابعة لرئاسة المشيخة الإسلامية في البوسنة والهرسك، ويتناول العرض تنظيم وتنفيذ دروس التعليم الديني للأطفال في الكتاتيب في المهجر على مستوى جماعة المسجد والهيئة العليا. ويعتمد البحث على تجربة الإمام ومعلم الدين، بالإضافة إلى تنظيم ومتابعة التعليم الديني في الكتاتيب، على مستوى الهيئة العليا، وذلك باستعراض مثال المشيخة الإسلامية للبوشناق في ألمانيا. ومن أجل فهم أفضل للظروف التي تعمل فيها جماعات المساجد في المهجر، قدم الباحث لمحة موجزة عن نشأة جماعات المساجد والهيئة العليا، ثم سلط الضوء على بعض الصعوبات والتحديات التي تواجه جماعات المساجد والهيئة العليا التابعة للمشيخة الإسلامية للبوشناق في ألمانيا. واختتم الباحث عرضه بتقديم المقترحات من أجل تحسين تنظيم دروس الكتاتيب وتنفيذها في المهجر.

الكلمات المفتاحية: المشيخة الإسلامية للبوشناق في ألمانيا، جماعة المسجد، الهيئة العليا، الإمام، معلم الدين، دروس الكتاتيب.

Summary

ORGANISING AND COORDINATING THE MAKTAB CLASS IN DIASPORA, JAMAAT AND THE ROOF ORGANISATION

Aldin Kusur

This article presents a lecture by the main imam of the Islamic Community of Bosniaks in Germany, Aldin-ef. Kusura, delivered at a conciliatory session for muftis and main imams organised by the Directorate for Religious Affairs of the Rijasat of the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina. The session addressed the organisation and realisation of the Maktab class in diaspora on the Jamaat and the roof organisation levels. The article is based on the experience of imams and muallims and on organising and observing the maktab class on the level of the roof organisation, taking the Islamic Community of Bosniaks in Germany as a model. To better understand the circumstances and the environment in which the jamaats in diaspora operate, we have here provided a brief history of the Jamaat and the roof organisation as an introduction. Further, we presented an insight into difficulties and challenges facing the jamaat and the roof organisation of the Islamic Community of Bosniaks in Germany. The end of the article offers some suggestions for improving the organisation and realisation of the Maktab class in diaspora.

Keywords: Islamic Community of Bosniaks in Germany, IZBNJ, jamaat, roof organisation, imam, muallim, maktab class